

Jacek Lewicki

Nowe wyzwania walidacji w polskich uczelniach – potwierdzanie efektów uczenia się osiągniętych poza szkolnictwem wyższym*

STRESZCZENIE. Niniejszy artykuł stanowi wprowadzenie do problematyki potwierdzania (walidowania) przez uczelnie efektów uczenia się osiągniętych poza szkolnictwem wyższym. W pierwszej jego części omówiono regulacje krajowe na gruncie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. W częściach drugiej i trzeciej naszkicowano doświadczenia wybranych projektów pilotażowych poświęconych potwierdzaniu efektów uczenia się. Ostatnią część stanowią wstępne wnioski i rekomendacje.

SŁOWA KLUCZOWE: walidacja, potwierdzanie efektów uczenia się, edukacja pozaformalna, uczenie się nieformalne, Polska

Wprowadzenie

Jedną ze zmian związanych z nowym podejściem do edukacji, wprowadzanych od kilku lat także w Polsce, jest zastąpienie treści kształcenia efektami uczenia się (kształcenia). W opisie kwalifikacji nastąpił zatem zwrot ku temu, co osoba ucząca się powinna wiedzieć, umieć i jakie mieć związane z daną kwalifikacją kompetencje społeczne. W takim ujęciu sposób nabycia rzeczowej wiedzy, umiejętności i kompetencji schodzi na dalszy plan. Kluczowa staje się walidacja, czyli proces sprawdzania, czy wymagane dla kwalifikacji efekty uczenia się zostały osiągnięte.

* Tekst powstał na bazie nieopublikowanego opracowania autora z 2015 r. pt. *Walidacja efektów uczenia się w szkolnictwie wyższym*, przygotowanego na zlecenie Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie w ramach projektu „Budowa krajowego systemu kwalifikacji – pilotażowe wdrożenie krajowego systemu kwalifikacji oraz kampania informacyjna dotycząca jego funkcjonowania”, współfinansowanego ze środków UE.

Wprowadzenie ram kwalifikacji następuje etapami. Forpocztą było szkolnictwo wyższe, gdzie przejście na efekty kształcenia nastąpiło wraz z reformą z 2011 r. Później efekty kształcenia wprowadzono także w szkolnictwie zawodowym (2012), a wreszcie w grudniu 2015 r. przyjęta została ustawa o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, konstytuująca ogólny system ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (przede wszystkim dla kwalifikacji spoza oświaty i szkolnictwa wyższego).

W szkolnictwie wyższym kolejną nowelizacją ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (PSW) z 2014 r. wprowadzono możliwość potwierdzania efektów uczenia się uzyskanych poza edukacją formalną. Tym samym dopełniono, przynajmniej na poziomie formalnym, ideę skupienia się na efektach uczenia się, a nie miejscu i sposobie ich osiągnięcia. To legislacyjne *novum* może stanowić spore wyzwanie dla polskich uczelni, zwłaszcza tych o charakterze zawodowym, gdzie potwierdzanie efektów uczenia się wydaje się naturalnym rozwiązaniem. W artykule omówiono krajowe rozwiązania prawne dotyczące tego zagadnienia oraz przedstawiono efekty wybranych prac pilotażowych. Przytoczone przykłady mogą być pomocne w organizacji procesu potwierdzania efektów uczenia się w uczelniach, jednocześnie mają ukazać złożoność procesu i związane z tym wyzwania.

1. Kontekst europejski

W dokumentach międzynarodowych oraz literaturze przedmiotu występuje wiele definicji pojęcia „walidacja”. Parlament Europejski oraz Rada w zaleceniu z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym ECVET zaleciły w kształceniu i szkoleniu zawodowym (*Vocational Education and Training, VET*) na wszystkich poziomach europejskich ram kwalifikacji (*European Qualifications Framework, EQF*) stosowanie efektów uczenia się oraz zabezpieczenie możliwości ich osiągnięcia i walidacji „w ramach szeregu ścieżek kształcenia i uczenia”. W związku z tym walidację zdefiniowano następująco:

[...] „walidacja efektów uczenia się” oznacza proces potwierdzania, że określone, podane ocenie efekty uczenia się uzyskane przez uczącego się odpowiadają konkretnym efektom wymaganym w ramach jednostki lub kwalifikacji (Zalecenie 2009, Zał. 1 *Definicje*, pkt g).

W Zaleceniach Rady z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego wskazano, że państwa członkowskie powinny do 2018 r. wprowadzić, adekwatne dla lokalnych uwarunkowań oraz w stopniu, jaki uznają za stosowny, rozwiązania pozwalające na walidację efektów uczenia się poza- i nieformalnego. Walidacja została zdefiniowana zaś jako (Zalecenie 2012, Zał. *Definicje*):

[...] proces potwierdzania przez upoważniony organ, że dana osoba uzyskała efekty uczenia się mierzone zgodnie z odpowiednimi standardami.

Dla tego procesu wyodrębniono następujące cztery oddzielne etapy:

- 1) IDENTYFIKACJA konkretnych doświadczeń danej osoby za pomocą rozmowy,
- 2) DOKUMENTACJA służąca zaprezentowaniu doświadczeń danej osoby,
- 3) formalna OCENA tych doświadczeń oraz
- 4) POŚWIADCZENIE wyników oceny mogące skutkować częściową lub pełną kwalifikacją.

W tym miejscu należy zauważyć, że „ocena” (*assessment*) nie oznacza wystawienia stopnia (*grading*), lecz sprawdzenie, czy przedstawione doświadczenia pozwalają na potwierdzenie osiągnięcia określonych efektów uczenia się. Można zatem mówić o „weryfikacji”, które to słowo lepiej oddaje istotę walidacji niż węższe znaczeniowo „mierzenie”¹. Omówienie etapów walidacji zawiera tabela 1.

Tabela 1. Elementy walidacji według Zalecenia Rady z 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego

Element walidacji	Wyjaśnienie
Identyfikacja	Identyfikacja efektów uczenia się to rozpoznanie przez jednostkę wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które zdobyła w dotychczasowym procesie uczenia się. Identyfikacja może przebiegać ze wsparciem doradcy lub profesjonalnego konsultanta. Identyfikacja pozwala wskazać już nabyte i potwierdzone efekty uczenia się, efekty uczenia się, które wymagają potwierdzenia, a także ewentualne braki, które należy uzupełnić w procesie uczenia się.
Dokumentacja	Dokumentacja efektów uczenia się to zgromadzenie dowodów związanych z nabytymi efektami uczenia się, np. w formie portfolio, certyfikatów, zaświadczeń o odbytych praktykach, stażach.
Ocena	Ocena efektów uczenia się (<i>assessment</i>) to proces weryfikacji efektów uczenia się jednostki i zestawienia tych efektów uczenia się z wymaganiami niezbędnymi do zdobycia danej kwalifikacji.
Poświadczenie	Poświadczenie wyników efektów uczenia się może wystąpić w formie [przyznania] kwalifikacji, punktów (np. ECTS lub ECVET) lub osiągnięć prowadzących do uzyskania kwalifikacji bądź w innej stosownej formie.

Źródło: Bacia 2014: 15; 2013: 11.

Na gruncie polskim warto wskazać na definicję ze *Słownika podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji* (Sławiński 2014, s. 65), który jest zgodny z przytoczonymi wyżej dokumentami europejskimi. Według niej walidacja to:

¹ Za *Słownikiem języka polskiego* PWN (<http://sjp.pwn.pl/>) jedno ze znaczeń słowa „weryfikować” to „sprawdzać prawdziwość, przydatność lub prawidłowość czegoś”; zaś słowa „mierzyć” to „oceniać coś według jakiegoś kryterium”.

Wieloetapowy proces sprawdzania, czy – niezależnie od sposobu uczenia się – kompetencje wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. Walidacja prowadzi do certyfikacji.

Należy zauważyć, że w tym ujęciu certyfikacja jest osobnym procesem i może np. być przeprowadzana przez inny podmiot niż ten, który odpowiada za walidację.

W kontekście potwierdzania efektów uczenia się warto odróżnić walidację od innego procesu, jakim jest akumulowanie i przenoszenie osiągnięć, które odnosi się do już potwierdzonych, czyli poddanych walidacji z pozytywnym wynikiem, efektów uczenia się. Pozwala to uniknąć wielokrotnego walidowania raz potwierdzonych efektów uczenia się, co sprzyja mobilności osób uczących się zarówno pomiędzy instytucjami, jak też przy nabywaniu pokrewnych kwalifikacji. Wymaga to jednak wspólnych rozwiązań dla różnych instytucji. W szkolnictwie wyższym w Europie akumulowaniu i przenoszeniu co do zasady powinien służyć Europejski System Transferu i Akumulacji Osiągnięć (European Credit Transfer System, ECTS).

2. Walidacja efektów uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego

W przytoczonych definicjach wyraźnie podkreślone jest znaczenie walidacji efektów uczenia się poza- i nieformalnego. Nie oznacza to pominięcia problematyki walidacji efektów kształcenia na drodze formalnej, który to proces jest podstawowy dla instytucji szkolnictwa wyższego.

2.1. Edukacja formalna – system szkolnictwa wyższego

Jak wskazują autorzy raportu podsumowującego prace nad założeniami dla wdrażania ram kwalifikacji (Piotrowska, Kamisznikow i Ziółek 2013: 22-23), wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK) i przeprojektowanie programów kształcenia w języku efektów kształcenia zmieniło również sposób postrzegania procesu walidacji. Z jednej strony dotychczasowe kształcenie związane było ze sprawdzaniem i oceną przez nauczycieli akademickich stopnia znajomości przez studentów pewnych zagadnień, nie zawsze spełniających zakładane cele edukacyjne przedmiotu; z drugiej – wykorzystanie efektów kształcenia, zwłaszcza w początkach istnienia KRK, nie zawsze było związane z określeniem sposobu i zakresu ich walidacji, poza formalnym wskazaniem formy (np. egzamin pisemny).

Walidacja efektów formalnego kształcenia w szkolnictwie wyższym istotnie zeterminowana jest przez regulacje prawne. Przede wszystkim ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym w brzmieniu po nowelizacjach z 2014 i 2016 r. nie wskazuje legal-

nej definicji walidacji, natomiast rozróżnia pojęcia efektów kształcenia i efektów uczenia się. Pierwsze definiuje jako:

[...] zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskiwanych w procesie kształcenia w systemie studiów oraz studiów trzeciego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 18c).

Drugie zaś jako:

[...] zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskiwanych w procesie uczenia się (art. 2 ust. 1 pkt 18n)².

Konstruowanie programu kształcenia poprzez definiowanie efektów kształcenia początkowo wiązało się z koniecznością odniesienia do obszarowych efektów kształcenia (wskazanych w rozporządzeniu w sprawie KRK), a od października 2016 r. w wyniku wprowadzenia ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji obowiązują opisy zgodne z rozporządzeniem z dnia 26 września 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskich Ram Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach szkolnictwa wyższego po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4 – poziomy 6-8. Natomiast definiowanie kierunkowych i przedmiotowych (modułowych) efektów kształcenia pozostawiono w gestii szkół wyższych (z pewnymi wyjątkami, np. dla kierunków medycznych). Dlatego poszczególne programy studiów różnią się nie tylko liczbą, ale i szczegółowością przyjętych efektów kształcenia, a programy studiów o tej samej nazwie mogą zawierać różniące się od siebie listy efektów kształcenia.

W formalnym kształceniu na studiach wyższych można wyodrębnić etapy procesu walidacji, przy czym są one silnie powiązane z procesem kształcenia. Weryfikowanie efektów kształcenia dla konkretnego przedmiotu (modułu) i kierunku studiów w dużej mierze wynika z przyjętych metod nauczania. Można stwierdzić, że etap identyfikacji odnosi się bardziej do oceny formującej. Prowadzenie takiej oceny służy zarówno nauczycielowi, jak i studentom do określenia poziomu wiedzy tych ostatnich. Nie powinno się wiązać z wystawianiem oceny, zaliczaniem zajęć itp. Jak zauważa Andrzej Kraśniewski, takie ocenianie formujące (nieprowadzące do wystawienia oceny), choć znane, nie jest powszechnie stosowane w polskich uczelniach (Kraśniewski 2012, za: Piotrowska i in. 2013: 28) (np. kolokwia śródsemestralne są oceniane, a ocena częściowa wpływa na końcową). W przypadku dokumentacji i weryfikacji (oceny) w edukacji wyższej często następuje sprzężenie tych etapów, np. kiedy dowodem nabycia konkretnych efektów kształcenia jest udział w egzaminie zakończony uzyskaniem pozytywnej oceny. Poświadczenie przybiera również charakterystyczne formy – ocenę poświadczającą zaliczenie przedmiotu, związane z tym uzyskanie punktów ECTS, czy np. przyjęcie i obrona pracy dyplomowej (pozwalające na „kończącą” certyfikację, czyli wydanie dyplo-

² W brzmieniu po nowelizacji PSW w 2016 r.

mu). W pewnych obszarach wypracowano „dziedzinowe” podejście (np. w kształceniu językowym). Dość powszechnie stosowane są różne metody weryfikacji efektów kształcenia, od egzaminu pisemnego w formie testu, przez sprawozdania z laboratoriów, prace domowe, po prace projektowe w grupach.

Generalnie proces walidacji w formalnym systemie kształcenia określany jest w uczelniach przez regulaminy studiów, a konkretne formy weryfikacji, opisywane w sylabusach, pozostają w gestii nauczycieli akademickich. Proces walidacji jest też ważnym elementem wewnętrznych systemów zapewniania jakości kształcenia i podlega ocenie Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA). Zatem zapewnienie jakości walidacji formalnego kształcenia w szkolnictwie wyższym odbywa się na poziomie jednostki kształcącej przy akredytacji zewnętrznej. Ważnym wymogiem jest stosowanie przez jednostkę prowadzącą kształcenie przejrzystego systemu weryfikacji i oceny efektów kształcenia. Podobnie jak wymóg stosowania metod weryfikacji i oceny adekwatnych do różnych sposobów organizacji procesu kształcenia (np. kształcenia na odległość) na wszystkich etapach, z dyplomowaniem włącznie. Procedury zapewniania jakości oceniane są pod względem kompleksowości i skuteczności. Maria Próchnicka zwraca uwagę, że prawo nie precyzuje dokładnie zasad oceniania, gdyż powinny one zależeć od rodzaju weryfikowanych efektów kształcenia. Jednocześnie przepisy nie precyzują, czy „w opisie zasad oceniania wystarczy podać kryteria dla minimalnego akceptowalnego poziomu, czy muszą być podane kryteria dla każdej możliwej oceny” (Próchnicka 2012, za: Piotrowska i in. 2013: 52-53). Bez względu na tryb i poziom kształcenia za jakość walidacji efektów uczenia się w polskim szkolnictwie wyższym w pierwszej kolejności odpowiada instytucja kształcąca.

2.2. Edukacja pozaformalna i uczenie się nieformalne

Zanim zostanie omówiona walidacja osiągnięć spoza systemu edukacji formalnej, jakim jest szkolnictwo wyższe, należy przypomnieć, jak definiuje się edukację pozaformalną i uczenie się nieformalne. Przytaczany wyżej słownik terminów KRK definiuje edukację formalną (w zgodzie z EUROSTAT) jako „uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, jednak poza programami kształcenia i szkolenia prowadzającymi do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej”. Jednak z zastrzeżeniem, że „do czasu wdrożenia zintegrowanego systemu kwalifikacji przez edukację pozaformalną będziemy rozumieli wszystkie programy kształcenia i szkolenia oprócz tych, które są organizowane na podstawie ustaw regulujących systemy oświaty i szkolnictwa wyższego (tzn. wchodzących w zakres edukacji formalnej)” (Sławiński 2014: 16).

Uczenie się nieformalne słownik KRK (w zgodzie z definicją EUROSTAT i CEDEFOP³) definiuje jako „nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecz-

³ European Centre for the Development of Vocational Training – ośrodek zajmujący się kształceniem i szkoleniem zawodowym w Unii Europejskiej, założony w 1975 r. przez Radę UE.

nych w toku różnorodnych aktywności poza zorganizowanymi formami kształcenia się” (Sławiński 2014: 19). Są to zatem czynności podejmowane w celu samodzielnego uczenia się lub proces uczenia się (może być nieintencjonalny) w związku z wykonywaniem innych czynności (np. praca, aktywności w grupie rówieśniczej).

W systemie polskiego szkolnictwa wyższego walidacja efektów uczenia się poza i nieformalnego została oficjalnie wprowadzona dopiero nowelizacją PSW z 2014 r. Jak już wspomniano, ustawodawca wprowadził dwie definicje: „efektów kształcenia” dla edukacji formalnej na poziomie wyższym oraz „efektów uczenia się” dla edukacji pozaformalnej i uczenia się nieformalnego. W ustawie nie stosuje się pojęcia „walidacja”, natomiast w odniesieniu do walidacji osiągnięć spoza szkolnictwa wyższego wprowadzono:

[...] potwierdzenie efektów uczenia się – formalny proces weryfikacji posiadanych efektów uczenia się zorganizowanego instytucjonalnie poza systemem studiów oraz uczenia się niezorganizowanego instytucjonalnie, realizowanego w sposób i metodami zwiększającymi zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, nie ma zastosowania do kierunku analityka medyczna/medycyna laboratoryjna (art. 2 ust. 1 pkt 18o).

Jeżeli chodzi o sam proces walidacji efektów uczenia się spoza systemu szkolnictwa wyższego na danym kierunku studiów, to ustawodawca dał prawo do jego przeprowadzenia jednostkom organizacyjnym uczelni, które uzyskały przynajmniej pozytywną ocenę programową PKA dla tego kierunku. W przypadku gdy dany kierunek nie był oceniany, jednostka musi posiadać uprawnienie do nadawania stopnia doktora w odpowiedniej dziedzinie (art. 170e ust. 1). Jednocześnie wprowadzono kilka ogólnych, acz istotnych ograniczeń dotyczących wdrożenia tej weryfikacji. Obok wyłączenia możliwości potwierdzania efektów na kierunkach medycznych, weterynarii i architekturze ustanowiono wymogi dla osób ubiegających się do potwierdzenia efektów (art. 170g ust. 1-2), zakresu potwierdzenia efektów danej osobie (ust. 3) oraz limitu osób przyjętych w drodze rzeczonyj procedury (ust. 4).

Kluczowe dla procedury jest powiązanie jej z rekrutacją na studia. A zatem nie mogą z niej skorzystać studenci danego kierunku, a tylko kandydaci, przy czym muszą się legitymować:

- świadectwem dojrzałości i co najmniej pięcioletnim doświadczeniem zawodowym dla studiów pierwszego stopnia (lub jednolitych magisterskich),
- dyplomem studiów pierwszego stopnia i trzyletnim doświadczeniem zawodowym dla studiów drugiego stopnia.

Kandydaci na kolejne studia pierwszego lub drugiego stopnia lub jednolite magisterskie, z tytułem zawodowym magistra lub równorzędnym muszą mieć zaś dwuletnie doświadczenie zawodowe. Zwolnieni z wymogu doświadczenia zawodowego zostali m.in. absolwenci kolegów (nauczycielskich, nauczycielskich języków obcych, pracowników służb społecznych).

Kolejne wątpliwości budzi wymóg „doświadczenia zawodowego”. W zależności od przyjętej interpretacji może oznaczać np. wyłącznie okres formalnego zatrudnienia, a takie zawężenie byłoby niepożądane, gdyż wiele osób zdobywa doświadczenie np. w działalności społecznej, wolontariacie. Co więcej, pytaniem powinien być objęty zakres rzeczowego doświadczenia: czy walidacji można poddać tylko doświadczenie z obszaru zbieżnego z wybranym kierunkiem studiów? Wiele umiejętności i kompetencji może odnosić się do efektów kształcenia dla bardzo różnych studiów (np. umiejętności w obszarze zarządzania, kompetencje społeczne). Wprowadzenie wymogu kilkuletniego doświadczenia również może budzić wątpliwości, gdyż nie czas podejmowania aktywności, lecz jej rodzaj ma zasadnicze znaczenie dla nabycia wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Przy ogólności przepisów PSW i braku delegacji do rozporządzenia wydaje się, że uczelnie powinny możliwie szeroko uwzględniać wszelkie doświadczenie uzyskane poza systemem formalnym. Istotą procesu walidacji takich osiągnięć jest bowiem indywidualne podejście do każdego kandydata.

Zrekrutowanemu studentowi w drodze potwierdzania efektów uczenia się można zaliczyć nie więcej niż 50% punktów ECTS przypisanych do danego programu kształcenia (art. 170g ust. 3). Jednocześnie na danym kierunku, poziomie i profilu kształcenia osób przyjętych w drodze potwierdzania efektów uczenia się nie może być więcej niż 20% wszystkich studentów danego kierunku (ust. 4).

Należy zwrócić uwagę, że prowadzenie potwierdzania efektów uczenia się jest prawem, a nie obowiązkiem uczelni i ich jednostek organizacyjnych. Jedynym obowiązkiem nałożonym przez PSW na uczelnie jest konieczność określenia (w drodze uchwał senatów) organizacji procesu, która powinna obejmować: 1) zasady, warunki i tryb potwierdzania efektów uczenia się; 2) sposób powoływania i tryb działania komisji weryfikujących efekty uczenia się (art. 170f). Takie podejście prawodawcy należy uznać za w pełni racjonalne i pożądane, gdyż nie dla wszystkich studiów wprowadzanie takiego rozwiązania jest uzasadnione merytorycznie lub ekonomicznie.

3. Wybrane przykłady krajowych projektów związanych z procesem walidacji poza- i nieformalnego uczenia się

Potwierdzanie przez uczelnie efektów uczenia się zdobytych poza szkolnictwem wyższym zostało uregulowane dopiero w 2014 r. Natomiast niektóre polskie uczelnie zdobyły wcześniej pewne doświadczenia, uczestnicząc w różnych projektach pilotażowych i w ramach współpracy międzynarodowej. Część projektów związana była z pracami koncepcyjnymi nad budową Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie realizowanymi przez Instytut Badań Edukacyjnych (IBE). Pośród projektów poświęconych potwierdzaniu efektów uczenia się uzyskanych poza systemem szkolnictwa wyższego można wskazać:

- 1) Projekt z lat 2011-2013 pn. „Uniwersyteckie Centra Uznawania Kwalifikacji – pomost pomiędzy szkolnictwem wyższym a kształceniem i szkoleniem zawodowym” zrealizowany przez Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (UJ) oraz chorwacki Instytut za Razvoj Obrazovanja (IDE) wspólnie z Edinburgh Napier University (ENU) i Université Paris-Est Créteil Val de Marne (UPEC). W polskojęzycznych materiałach powstałych w ramach tego projektu autorzy posłużyli się pojęciem RPL (ang. *Recognition of Prior Learning*) tłumaczonym jako „uznawanie efektów uczenia się osiągniętych poza edukacją formalną”. W ramach projektu przeprowadzono m.in. analizę doświadczeń zagranicznych; zaprojektowano proces RPL przeprowadzany w uczelni oraz opracowano zasady zapewniania jakości i koncepcję struktur organizacyjnych (Praweńska-Skrzypek i Jałocha 2013).
- 2) Pilotaż koncepcji systemu przenoszenia i akumulowania osiągnięć w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej (PWSZ) w Elblągu z 2013 r. przeprowadzono na zlecenie IBE, dokonując m.in. analizy stanowisk pracy i identyfikacja kluczowych zadań zawodowych typowych na stanowiskach zajmowanych przez absolwentów kierunków informatyka oraz administracja (na lokalnym rynku pracy). W kolejnym etapie zidentyfikowano jednostki efektów uczenia się i wyodrębniono je w wybranych kwalifikacjach. Wreszcie dokonano analizy warunków uznawania efektów uczenia się uzyskiwanych w ramach pozaformalnego uczenia się, w tym: 1) określenia zestawów efektów uczenia się (zapisanych w analizowanych programach studiów) możliwych do uzyskania np. w miejscu pracy, które mogą być uznane przez uczelnię; 2) wskazania niezbędnych warunków i barier dla uznawania efektów uczenia się uzyskiwanych w ramach pozaformalnego uczenia się przez uczelnie zawodowe (Piotrowska 2013).
- 3) Projekt „Szkoly wyższe w roli integratora uczenia się przez całe życie” na zlecenie IBE prowadzony był równolegle w pięciu uczelniach, reprezentujących różne typy szkół wyższych: 1) Uniwersytet Warszawski, 2) Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 3) Politechnika Warszawska, 4) Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu, 5) Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie. W ramach projektu m.in. przeprowadzono badanie *desk research* dokumentów międzynarodowych, złożono zagraniczne wizyty studyjne w instytucjach mających doświadczenie w walidacji uczenia się poza- i nieformalnego; określono zakres niezbędnych zmian organizacyjnych w uczelniach, wypracowano przykładowe rozwiązania oraz rekomendacje dotyczące przeprowadzania procesu RPL (na poziomie instytucji oraz całego systemu szkolnictwa wyższego). W szczególności zwrócono uwagę na znaczenie integracji oferty edukacyjnej uczelni z potrzebami otoczenia społeczno-gospodarczego (Maniak 2013).

4) „Opracowanie i przetestowanie koncepcji walidacji efektów wcześniejszego uczenia się oraz analiza możliwości wdrożenia opracowanych rozwiązań w szkołach wyższych w Polsce” przygotowane na zamówienie IBE przez firmę analityczną Instytut Badań Ekonomiczno-Społecznych w Łodzi w 2015 r. W ramach pilotażu przeprowadzono analizę *desk research* rozwiązań walidacji uczenia się poza- i nieformalnego w wybranych krajach europejskich; zaprojektowano koncepcję walidacji (wraz z projektami procedur i wzorami dokumentów) oraz przeprowadzono testowo proces dla pięciu kandydatów na kierunku ekonomia na Uniwersytecie Łódzkim (Krajewska i in. 2015).

Powyższe projekty i pilotaże realizowane były przy różnych założeniach i w różnych warunkach. W tym miejscu warto także zauważyć, że w pierwszym roku akademickim z możliwości, jakie dają nowe przepisy, uczelnie korzystają bardzo ostrożnie, wręcz zachowawczo (dokładna ocena zainteresowania uczelni i potencjalnych kandydatów jest utrudniona ze względu na to, że potwierdzanie efektów uczenia się nie było dotychczas uwzględniane w sprawozdawczości). Jak wskazywała prasa (Mirowska-Łoskot 2015), wiele uczelni świadomie nie promowało możliwości walidacji efektów uczenia się na rok akademicki 2015/2016, gdyż chciały się do tego procesu przygotować.

3.1. Wyniki pilotaży

1) W projekcie pn. „Uniwersyteckie Centra Uznawania Kwalifikacji – pomost pomiędzy szkolnictwem wyższym a kształceniem i szkoleniem zawodowym” zwrócono uwagę, że procedura uznawania w uczelni efektów uczenia się osiągniętych poza formalną edukacją też jest elementem procesu kształcenia, gdyż kandydat uczy się przeprowadzania samooceny, a także otrzymuje wskazówki co do dalszego rozwoju swoich kompetencji. Autorzy, podkreślając, że RPL powinno mieć charakter formacyjny, czyli pozwalający kandydatowi na uczenie się także w trakcie przeprowadzania procedury, zwracają szczególną uwagę na wsparcie dla kandydata. Ocena musi mieć charakter holistyczny i nie może ograniczać się do automatycznej oceny samych dokumentów. Dobór metod weryfikacji powinien być możliwie elastyczny – dopasowany do weryfikowanych efektów uczenia się, ale i do doświadczenia kandydata. Autorzy zaproponowali pięć kroków procesu RPL, które odpowiadają Zaleceniom Rady (Jałocha i Praweńska-Skrzypek 2013a, s. 12):

- kontakt [kandydata] z koordynatorem RPL. Identyfikacja obszarów kształcenia – „identyfikacja”;
- kontakt [kandydata] z doradcą RPL. Identyfikacja przedmiotów i/lub programu kształcenia – „identyfikacja”;
- przygotowanie wniosku RPL – „dokumentacja”;

- ocena wniosku prowadzona przez asesora – „ocenie”;
- decyzja dotycząca wniosku RPL – „poświadczenie”.

Należy zauważyć, że przyjęto szerokie rozumienie źródeł efektów uczenia się, zarówno wynikających z doświadczenia zawodowego, jak i „przez inne doświadczenia”. W omawianym projekcie odpowiedzialność za zidentyfikowanie efektów uczenia się nabytych poza szkołą wyższą spoczywa na kandydacie, podobnie jak za jakość złożonych dokumentów (doradca RPL ma rolę wspomagającą). Z kolei ocena (weryfikacja) przeprowadzana przez asesora, który jest autonomiczny względem kandydata, powinna mieć charakter procesu formującego. Kandydat ma otrzymać informację zwrotną, tak by mieć szansę na dalsze uczenie się. W pierwszym etapie dokonywana będzie ocena portfolio, w wyniku której asesor może skorzystać z innych form. Autorzy wskazują na otwarty katalog różnych metod oceny wniosków RPL, mogą zawierać one m.in. pracę projektową, rozmowę/egzamin ustny, symulację/obserwację praktyki, portfolio (Jałocha i Praweńska-Skrzypek 2013a: 19-20).

W opracowaniu zwraca się uwagę na adekwatność stosowanych metod zarówno w stosunku do ocenianych efektów uczenia się, jak i doświadczenia kandydata. Warto zauważyć, że wybór metody weryfikacji pozostaje w gestii asesora, którym zgodnie z założeniami powinien być nauczyciel akademicki. Powinien być on zatem przygotowany także pod kątem znajomości rynku pracy, gdyż inną metodą weryfikacji należy zastosować wobec studenta, a inną wobec osoby z wieloletnim doświadczeniem zawodowym. Projekt zakłada potwierdzanie efektów uczenia się przyrównanych do efektów kształcenia dla poszczególnych przedmiotów. Należy im także przypisać punkty ECTS (czyli oszacować, jakemu nakładowi pracy podczas studiów odpowiadają), co może budzić wątpliwości choćby ze względów formalnych (punkty ECTS szacuje się dla przedmiotów realizowanych podczas kształcenia, a nie zaliczanych w drodze RPL). Niestety autorzy dość ogólnie odnieśli się do problematyki zaliczania przedmiotów, na które składają się efekty uczenia się. Można wnioskować, że w przypadku braku potwierdzenia części efektów kandydat po zrekrutowaniu na studia powinien je uzupełnić, np. w drodze nauki własnej i egzaminu eksternistycznego. W przypadku niezaliczenia całych przedmiotów problemem staje się przypisanie punktów ECTS, gdyż z reguły określa się je, szacując nakład pracy studenta konieczny do osiągnięcia efektów dla całego przedmiotu, z podziałem na różne formy uczenia się (godziny kontaktowe, praca nad projektem, nauka własna do kolokwium itp.).

Propozycja zawarta w omawianym projekcie może być pomocna dla różnego typu uczelni. Wymaga jednak głębokiej refleksji nad własnymi zasobami, organizacją, a nade wszystko nad konstrukcją programów kształcenia, gdyż jest silnie z nimi związana. Oparcie procesu na zasobach kadrowych samej szkoły wyższej jest w pełni zrozumiałe z przyczyn praktycznych i finansowych, ale wymaga mechanizmu zapewniającego dobry kontakt z otoczeniem społeczno-gospodarczym i odpowied-

niego przygotowania własnych kadr, by móc stosować adekwatne metody weryfikacji uzyskanych tam efektów uczenia się.

2) Pilotaż koncepcji systemu przenoszenia i akumulowania osiągnięć w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu z 2013 r. nie obejmował projektowania rozwiązań organizacyjno-proceduralnych dla przeprowadzenia procesu walidacji, lecz skupiał się na analizie wybranych stanowisk pracy i identyfikacji kluczowych zadań zawodowych wykonywanych przez osoby najczęściej posiadające kwalifikacje odpowiednie dla absolwentów kierunków pierwszego stopnia: administracja (specjalność: administracja bezpieczeństwa publicznego) oraz informatyka. Następnie przeprowadzono identyfikację jednostek efektów uczenia się.

Identyfikacja jednostek uczenia się wyodrębnionych w badanych kwalifikacjach opierała się w pierwszej kolejności na analizie kierunkowych efektów kształcenia. Na jej podstawie próbowano wyodrębnić jednostki uczenia się (zestawy efektów). Ze względu na zbyt szeroki kontekst efektów kształcenia (wynikający m.in. z wymogów prawa co do zgodności efektów kierunkowych z obszarowymi) zapisanych dla każdego z programów nie było to możliwe. Wobec tego powrócono do analizy stanowisk pracy i identyfikacji kluczowych zadań zawodowych, by na tej podstawie dokonać identyfikacji jednostek uczenia się. Dla kierunku informatyka, po analizie opisanych przez pracodawców zadań zawodowych, podjęto próbę zdefiniowania kilku jednostek uczenia się, których zdobycie pozwoliłoby na pokrycie wskazanych zadań. Z kolei dla kierunku administracja wyodrębniono zbiory efektów uczenia się o odpowiednim poziomie ogólności, podlegające jednocześnie wspólnym w ramach danego zbioru procesom weryfikacji i walidacji. Następnie dokonano porównania z programem kształcenia, dla którego wyodrębniono poszczególne efekty. Oszacowano także nakład pracy dla jednostki uczenia się osoby uczącej się przez przypisanie wartości procentowej ECTS na podstawie ich przypisania w module lub przyjęcie szacowania dla jednostki jakby była realizowana na specjalnym kursie (Piotrowska 2013: 50-58).

Pilotaż w PWSZ w Elblągu nie odnosi się do etapów procesu walidacji ani jego organizacji w uczelni czy zastosowania odpowiednich metod weryfikacji. Zwraca natomiast uwagę na kilka ważnych elementów mających wpływ na walidację (Piotrowska 2013: 74-75) m.in.:

- kształcenie na drodze formalnej prowadzi zazwyczaj do uzyskania jednostek uczenia się o większej objętości (większym nakładzie pracy mierzonym w punktach ECTS) w porównaniu do zadań zawodowych;
- kształcenie na poziomie wyższym, w ramach profilu praktycznego, jest zdecydowanie szersze od kształcenia na potrzeby konkretnego zawodu;
- najbardziej możliwe jest uznanie jednostek uczenia się związanych z przedmiotami specjalnościowymi.

Wyniki pilotażu mogą stanowić wskazówkę dla uczelni zawodowych planujących wdrożenie rozwiązań dla walidacji uczenia się poza- i nieformalnego, że oprócz rozwiązań organizacyjno-prawnych warto dokonać przeglądu programów kształcenia. W szczególności na studiach o profilu praktycznym warto rozważyć dopasowanie konstrukcji części zajęć do zadań zawodowych lub procesów. Istotny wydaje się też optymalny dobór efektów kształcenia dla poszczególnych przedmiotów (modułów), gdyż zbyt duża ich liczba może znacząco utrudnić ich potwierdzenie w drodze walidacji uczenia się poza- i nieformalnego. Wnioski te mogą być także pomocne w doskonaleniu programów studiów o profilu praktycznym czy np. wprowadzaniu studiów przemianowych (dualnych). Pilotaż ten sygnalizuje także wyzwanie, jakim jest właściwy dobór metod weryfikacji efektów uczenia się.

3) W ramach projektu „Szkoły wyższe w roli integratora uczenia się przez całe życie” (dalej: projekt Integrator) określono m.in. zakres niezbędnych zmian organizacyjnych w uczelniach oraz wypracowano przykładowe rozwiązania i rekomendacje dotyczące przeprowadzania procesu walidacji. Analizy przeprowadzono zarówno na poziomie uczestniczących w projekcie szkół wyższych, jak i w ujęciu systemowym. Spośród omawianych projektów pilotażowych projekt Integrator najszerzej objął problematykę uczenia się przez całe życie, zaś walidacja efektów uczenia się poza- i nieformalnego stała się jednym z ważnych elementów tworzenia strategii uczenia się przez całe życie. Autorzy (Maniak 2013: 46) wskazali na konieczną:

a) integrację programową (horyzontalną), a w jej ramach aspekty:

- integracji oferty edukacyjnej,
- integracji oferty wokół ram kwalifikacji,
- integracji poziomów kształcenia pomiędzy szkołą średnią a uczelnią,
- integracji oferty edukacyjnej uczelni z potrzebami otoczenia społeczno-gospodarczego, w tym rynku pracy,
- integracji indywidualnych strategii edukacyjnych osób uczących się;

b) integrację organizacyjną (funkcjonalną), w szczególności aspekty organizacyjno-prawne, finansowe, budowania relacji z otoczeniem oraz dotyczące potrzeb i kompetencji pracowników.

Poszczególne uczelnie biorące udział w projekcie dokonały analizy swoich potrzeb i możliwości w zakresie procesu walidacji. Przyjęte rozwiązania wpisują się w zasadnicze wymogi stawiane procesowi walidacji proponowane w Zaleceniu Rady. Jednocześnie zwrócono uwagę na przepisy przyjęte w nowelizacji PSW z 2014 r., zgodnie z którymi uczelnie mają prawo uznawać efekty uczenia się zdobyte poza systemem kształcenia formalnego, ale tylko w celu przyjęcia na studia. Autorzy słusznie zauważają, że „taki zapis implikuje konieczność opracowania przez uczelnie spójnej, zintegrowanej oferty dydaktycznej odnoszącej się do wszystkich form kształcenia” (Maniak 2013: 47). W innym wypadku nie ma bowiem możli-

wości wiarygodnego i skutecznego dobrania posiadanych przez kandydata efektów uczenia się do efektów kształcenia zdefiniowanych na danym kierunku studiów. W tym kontekście ważny jest postulat rozwoju kształcenia modułowego – może być to cały kurs, grupa przedmiotów lub pojedynczy przedmiot. Integracja organizacyjna powinna opierać się na myśleniu procesowym. W projekcie Integrator zwrócono także uwagę, że „opracowanie zasad uznawania osiągnięć w procesie potwierdzania efektów uczenia się uzyskanych poza systemem kształcenia formalnego sprawia problem wynikający stąd, że uczelnie proponują różne, nie zawsze koncepcyjnie zbieżne rozwiązania. Brak wspólnych rozwiązań w tym zakresie grozi [...] destabilizacją systemu kształcenia w trybie LLL [*lifelong learning*, tj. uczenia się przez całe życie – J.L.] na poziomie kraju” (Maniak 2013: 48-55). Zarazem dostrzega się, że pozostawienie tych rozwiązań uczelniom było lepszym krokiem od pochopnej regulacji np. w drodze rozporządzenia. Doświadczenia z projektu Integrator to ciekawa próba całościowego (na poziomie szkoły wyższej) ujęcia problemu uznawania efektów uczenia się w warunkach dostosowanych do nowych regulacji prawnych.

4) W projekcie pn. „Opracowanie i przetestowanie koncepcji walidacji efektów wcześniejszego uczenia się oraz analiza możliwości wdrożenia opracowanych rozwiązań w szkołach wyższych w Polsce” za CEDEFOP-em przyjęto, że należy wziąć pod uwagę następujące kryteria (Krajewska i in. 2015, s. 22):

- zakres wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych uwzględnianych przy tego rodzaju ocenie,
- to, czy poddawana ocenie wiedza wraz z umiejętnościami i kompetencjami społecznymi jest aktualna,
- to, czy dane, na podstawie których dokonuje się potwierdzenia efektów wcześniejszego uczenia się, są kompletne (pozwalające na sformułowanie obiektywnej opinii o kandydacie), wiarygodne i autentyczne.

W projekcie wobec kandydatów do procesu walidacji przyjęto założenia zgodne z przepisami PSW w zakresie wykształcenia i lat doświadczenia zawodowego. Warto podkreślić, że w wyniku zaproponowanej procedury potwierdza się poszczególne efekty.

W zależności od struktury, wielkości i organizacji uczelni uwzględniono scentralizowaną lub rozproszoną strukturę organizacyjną dla procesu walidacji. Autorzy rekomendują coroczną ocenę procedur w ramach wewnętrznego systemu zapewniania jakości. Zwrócono też uwagę na konieczność aktywnego wsparcia ze strony specjalisty ds. walidacji na etapie dokumentacji. Etap oceny zaś, autonomicznie prowadzony przez eksperta merytorycznego, powinien obok weryfikacji portfolio obejmować rozmowę z kandydatem i dopiero ocenę końcową.

W projekcie według przyjętych założeń i przygotowanych procedur przeprowadzono testowo walidację dla sześciorga kandydatów na kierunku ekonomia Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. We wnioskach

i opiniach zarówno kandydatów, jak i przeprowadzających proces zwrócono uwagę na znaczenie zindywidualizowanego podejścia do kandydata, które musi być uwzględnione w stosowanych procedurach (Krajewska i in. 2015: 28-30).

W projekcie nie przewidziano np. przeglądu programów kształcenia pod kątem formułowania efektów kształcenia, co byłoby o tyle istotne, że w zaproponowanej procedurze osiągnięcia kandydata odnoszone są do efektów kierunkowych. Można zatem uznać, że przyjęte rozwiązanie, będąc w zgodzie z zaleceniami międzynarodowymi oraz polskim prawodawstwem, dość zachowawczo podchodzi do roli, jaką może nieść szeroko rozumiana walidacja.

4. Wnioski i rekomendacje

Potwierdzanie efektów uczenia się uzyskanych poza szkolnictwem wyższym należy rozumieć szeroko, jako proces walidacji efektów uczenia się uzyskiwanych w różny sposób. Dlatego walidacja w systemie formalnym, zwłaszcza w zakresie umiejętności na studiach o profilu praktycznym, może korzystać z doświadczeń metod walidacji uczenia się poza- i nieformalnego, w szczególności wydaje się to przydatne przy stosowaniu nowych metod nauczania oraz w odniesieniu do efektów uczenia się związanych z umiejętnościami praktycznymi. W przypadku projektowania studiów przemiennych (dualnych) wykorzystanie rozwiązań z obszaru uczenia się pozaformalnego wydaje się wręcz niezbędne dla koherentności programu kształcenia (części prowadzonej w uczelni i części zorganizowanej w instytucji otoczenia społeczno-gospodarczego).

Kluczowe dla sprawnego przeprowadzenia procesu walidacji jest właściwe przygotowanie kadry, którą obok specjalistów od efektów kształcenia na danym kierunku (nauczycieli akademickich, pracowników naukowo-dydaktycznych) powinny tworzyć osoby znające rynek pracy i branżę, tak by mogły służyć wsparciem kandydatom, ale także pomagały nauczycielom akademickim właściwie identyfikować efekty uczenia się. W związku z rozwiązaniami prawnymi umożliwiającymi uczelniom zawodowym kształcącym w profilu praktycznym wliczanie do minimów kadrowych w miejsce nauczycieli akademickich praktyków z doświadczeniem spoza szkolnictwa wyższego (Lewicki i Kurowska 2016: 2931-2932) rozwiązanie to wydaje się naturalne dla tego typu uczelni i profilu studiów.

Należy podkreślić, że weryfikacja nie może mieć czysto formalnego charakteru i powinna być procesem, w którym aktywnie bierze udział sam kandydat. A zatem powinna mieć charakter oceny formującej. Z kolei ze względu na zróżnicowane doświadczenia kandydatów konieczne jest zindywidualizowane podejście i stosowanie różnych metod weryfikacji. Proces potwierdzania powinien dotyczyć efektów uczenia się, nawet gdy nie składają się na zaliczenie całego przedmiotu.

Myślenie o potwierdzaniu efektów uczenia się spoza szkolnictwa wyższego powinno wykraczać poza dość wąskie ramy prawne ustalone w przepisach PSW. Wprowadzanie walidacji efektów uczenia się poza- i nieformalnego w szkołach wyższych powinno być przyczynkiem do przeglądu własnych programów kształcenia. Doświadczenie takie może być szczególnie pomocne w doskonaleniu programów studiów o profilu praktycznym, przy budowaniu programów modułowych czy dla studiów przemiannych (dualnych). Analiza taka pozwoli na udoskonalenie zarówno samego opisu kwalifikacji (lepszy dobór liczby i/lub lepsze sformułowanie efektów kształcenia), jak i metod weryfikacji także dla walidacji formalnej.

Wielkim wyzwaniem pozostaje optymalny dobór metod weryfikacji, który z jednej strony zagwarantuje pewność (jakość) potwierdzenia efektów uczenia się, z drugiej – faktycznie będzie dostosowany do praktycznych doświadczeń kandydata. Kluczowym zagadnieniem pozostają w tym kontekście koszty procesu walidacji, które muszą być dla kandydatów atrakcyjne. Należy pamiętać, że na jej koszty składają się nie tylko związane z nią czynności bezpośrednie, ale także jej promocja, ewaluacja procesu czy ciągłe szkolenie i doskonalenie kadry. Co więcej, wycena procedury potwierdzania nie może nie uwzględniać także kosztów innych odpłatnych usług edukacyjnych, w szczególności studiów w trybie niestacjonarnym.

Procedura potwierdzania efektów uczenia się jest dobrowolna zarówno dla jednostki prowadzącej studia, jak i samego kandydata. Uczelnia w drodze uchwały senatu powinna jedynie zapewnić swoim jednostkom organizacyjnym możliwość zastosowania takich procedur. Uczelnie powinny więc prowadzić analizy, dla których kierunków studiów taka walidacja jest uzasadniona i czy dla efektywności procesu może np. wymagać przeglądu i modernizacji programów studiów. W tym kontekście wydaje się ona naturalna dla kierunków o profilu praktycznym, w szczególności prowadzonych na uczelniach nieakademickich (zawodowych). W przypadku podjęcia decyzji o wprowadzeniu potwierdzania efektów uczenia się kolejnym analizom powinny zostać poddane możliwe rozwiązania organizacyjne (adekwatność do struktury uczelni i optymalizacja kosztów).

Literatura

- Bacia, E. (red.) (2013), *Od kompetencji do kwalifikacji – diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Bacia, E. (red.) (2014). *Walidacja efektów uczenia się*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- CEFEPFOP (2009). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg.
- EQF Advisory Group, 3-4 February 2015, Brussels, Note AG30-4. *The future of referencing*. Brussels 9.04.2015 (dokument roboczy).

- EQF Advisory Group, 5-6 October 2015, Brussels, Note AG32-3. *A methodology and a work programme for a pilot on „horizontal comparison of levelled qualifications”*. Brussels 23.09.2015 (dokument roboczy).
- Jałocha, B., Praweńska-Skrzypek, G. (2013a). *Uznawanie efektów uczenia się nabytych poza edukacją formalną (RPL). Przewodnik dla kandydatów*. Kraków.
- Jałocha, B., Praweńska-Skrzypek, G. (2013b). *Jak zbudować i prowadzić centrum RPL w uczelni?* Kraków.
- Krajewska, A. i in. (2015). *Raport z realizacji zamówienia „Opracowanie i przetestowanie koncepcji walidacji efektów wcześniejszego uczenia się oraz analiza możliwości wdrożenia opracowanych rozwiązań w szkołach wyższych w Polsce”*. Łódź (materiał niepubl.).
- Kraśniewski, A. (2012). *Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (PO KL 3.4.1. Opracowanie i wdrożenie Krajowego Systemu Kwalifikacji) WAFN – zadanie 1.1.1. Potwierdzanie efektów kształcenia zdobytych w trakcie edukacji formalnej w szkołach wyższych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (materiał niepubl.).
- Lewicki, J., Kurowska, K. (2016). *Practical profile of studies in Poland after the 2014 Reform*. „Proceedings of INTED2016 Conference 7th-9th March 2016”. Valencia, Spain, 2930-2939.
- Maniak, G. (red.) (2013). *Szkoły wyższe w roli integratora uczenia się przez całe życie – finalny raport podsumowujący wyniki przeprowadzonych badań*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (materiał niepubl.).
- Mirowska-Łoskot, U. (2015). Doświadczenie skróci studia? Na razie brak chętnych na naukę w tym trybie. *Dziennik Gazeta Prawna*. 10.09.2015. <http://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/893145,doswiadczenie-skroci-studia-na-razie-brak-chetnych-na-nauke-w-tym-trybie.html> [19.11.2015].
- Piotrowska, D. (red.) (2013). *Pilotaż koncepcji systemu przenoszenia i akumulowania osiągnięć w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Elblągu*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (materiał niepubl.).
- Piotrowska, D., Kamisznikow, A., Ziółek, M. (red.) (2013). *Liczą się efekty – walidacja efektów uczenia się w szkolnictwie wyższym*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (materiał niepubl.).
- Praweńska-Skrzypek, G., Jałocha, B. (red.) (2013). *Uznawanie efektów uczenia się nabytych poza edukacją formalną (RPL) w szkolnictwie wyższym – wyzwania projektowania systemu*, Zagreb.
- Próchnicka, M. (2012) *Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (PO KL 3.4.1. Opracowanie i wdrożenie Krajowego Systemu Kwalifikacji) WAFN – zadanie 1.1.1. Potwierdzanie efektów kształcenia zdobytych w trakcie edukacji formalnej w szkołach wyższych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (materiał niepubl.).
- Raport samopotwierdzania Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego (2013)*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach szkolnictwa wyższego po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4 – poziomy 6-8, Dz.U. 2016, poz. 1594.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji, Dz.U. nr 253, poz. 1520.
- Sławiński, S. (red.) (2014). *Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Dz.U. 2016, poz. 64.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, t.j. Dz.U. 2016, poz. 1842.
- Zalecenia Rady z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego, Dz.Urz. UE, 22.12.2012, 2012/C 398/01.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym (ECVET), Dz.Urz. UE, 8.07.2009, 2009/C 155/02.

The new challenges of validation in Polish universities – recognition of prior learning (learning outcomes achieved outside higher education)

ABSTRACT. This article is an introduction to the issue of validation of learning outcomes achieved outside higher education in Polish Higher Education Institutions. The first part discusses the national regulations on the basis of the Law on Higher Education. In the second and the third parts the experiences of selected pilot projects devoted to validating learning outcomes were delineated. The last part contains preliminary conclusions and recommendations.

KEYWORDS: validation, recognition of prior learning, non-formal education, informal learning, Poland

CYTOWANIE: Lewicki, J. (2016). Nowe wyzwania walidacji w polskich uczelniach – potwierdzanie efektów uczenia się osiągniętych poza szkolnictwem wyższym. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(47): 145-162. DOI: 10.14746/nisw.2016.1.5.